

Wykorzystanie koncepcji profilaktyki pozytywnej w obszarze współpracy szkoły i rodziny

The Use of the Concept of Positive Prevention in the Area of School and Family Cooperation

ABSTRACT

RESEARCH OBJECTIVE: The aim of this article is to present the possibility of using the concept of positive prevention in the area of school and family cooperation.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: The research problem concerns the answer to the question as to whether and how the concept of positive prevention can be used in the area of school and family cooperation and what practical implications arise from its assumptions. The article uses a desk research method.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: On the basis of the literature on the subject, an analysis was made of the relationship between prevention and positive prevention and the process of cooperation between the school and family. Referring to the main objectives and directions of school and family cooperation, in the context of the challenges of children and adolescents' development, a range of topics is presented and effective prevention programmes are reviewed in order to support the development of parents' child-rearing skills.

RESEARCH RESULTS: The results coming from the analyses show that positive prevention significantly extends the educative function of the school while supporting the parental function of the family. It focuses on supporting the development of parents' child-rearing skills in terms of building a community in the family based on dedicated involvement, replacing common-sense strategies with positive strategies, strengthening protection in adolescent environments, and subjective participation in the prevention programmes.

CONCLUSIONS, RECOMMENDATIONS AND APPLICABLE VALUE OF RESEARCH: The use of the principles of positive prevention in the area of school and family cooperation makes it possible to carry out activities focused on the positive development of children and adolescents as an alternative to a problem-focused approach. The implication of this approach is that the educational activities of the school and the family are extended to include preventive and developmental goals.

→ **KEYWORDS:** **POSITIVE PREVENTION, PARENTS' CHILD-REARING SKILLS, PREVENTION PROGRAMMES, DEVELOPMENTAL POTENTIAL**

Sugerowane cytowanie: Jarosz, K. (2024). Wykorzystanie koncepcji profilaktyki pozytywnej w obszarze współpracy szkoły i rodziny. *Horyzonty Wychowania*, 23(66), 83–93. <https://doi.org/10.35765/hw.2024.2366.09>

**OF CHILDREN AND ADOLESCENTS, SCHOOL AND FAMILY
COOPERATION****STRESZCZENIE**

CEL NAUKOWY: Celem artykułu jest przedstawienie możliwości wykorzystania koncepcji profilaktyki pozytywnej w obszarze współpracy szkoły i rodziny.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Problem badawczy dotyczy odpowiedzi na pytanie: czy i w jaki sposób koncepcję profilaktyki pozytywnej można wykorzystać w obszarze współpracy szkoły i rodziny oraz jakie praktyczne implikacje wynikają z jej założeń. W artykule zastosowano metodę danych zastanych *desk research*.

PROCES WYWODU: Na podstawie opracowań literatury przedmiotu dokonano analizy zależności pomiędzy profilaktyką oraz profilaktyką pozytywną a procesem współpracy szkoły i rodziny. Odwołując się do głównych celów oraz kierunków współpracy szkoły i rodziny w kontekście wyzwań rozwoju dzieci i młodzieży, ukazano zakres tematów oraz dokonano przeglądu skutecznych programów profilaktycznych, wspierających rozwój umiejętności wychowawczych rodziców.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Z przeprowadzonych analiz wynika, że profilaktyka pozytywna w znaczny sposób poszerza funkcję wychowawczą szkoły, wspierając jednocześnie funkcję wychowawczą rodziny. Koncentruje się przy tym na wspieraniu rozwoju umiejętności wychowawczych rodziców w zakresie: budowania wspólnoty w rodzinie opartej na zaangażowanej obecności, zastępowania strategii zdroworozsądkowych strategiami pozytywnymi, wzmacniania ochrony w środowiskach dorastania, podmiotowego uczestnictwa w programach profilaktycznych.

WNIOSKI, REKOMENDACJE I APLIKACYJNE ZNACZENIE WPŁYWU BADAŃ: Wykorzystanie założeń koncepcji profilaktyki pozytywnej w obszarze współpracy szkoły i rodziny umożliwia realizację wspólnych działań skupionych na pozytywnym rozwoju dzieci i młodzieży jako alternatywy wobec podejścia skoncentrowanego na problemach. Implikacją tego podejścia jest poszerzenie działań edukacyjnych szkoły i rodziny o cele profilaktyczne oraz prorozwojowe.

→ **SŁOWA KLUCZOWE:** PROFILAKTYKA POZYTYWNA, UMIEJĘTNOŚCI WYCHOWAWCZE RODZICÓW, PROGRAMY PROFILAKTYCZNE, POTENCJAŁ ROZWOJOWY DZIECI I MŁODZIEŻY, WSPÓŁPRACA SZKOŁY I RODZINY

Wprowadzenie

Głównym celem współpracy szkoły i rodziny jest wspieranie wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży (Młynek, 2021, s. 19). Dążąc do jego realizacji, należy uwzględnić fakt, że współczesne wyzwania rozwoju młodego pokolenia dynamicznie się zmieniają, odzwierciedlając nie tylko konsekwencje przełomu cywilizacyjnego późnej nowoczesności

(Hejnicka-Bezwińska, 2008, s. 29–30), lecz również nowe grupy zagrożeń związane z wydarzeniami i zjawiskami między innymi takimi, jak: pandemia COVID-19, wojny, uzależnienia behawioralne (Jarczyńska, 2014), triada kryzysu psychicznego dzieci i młodzieży (Dębski i Flis, 2023, s. 6) oraz nowe zachowania ryzykowne młodzieży (Kania, 2017a, s. 373–382).

Ważne w tym kontekście jest zwrócenie uwagi na wzmocnienie i kreowanie czynników budujących odporność psychiczną młodego pokolenia, będących fundamentem ich pozytywnego rozwoju (Grzelak, 2015, s. 22–23). Dwoma podstawowymi agendami socjalizacyjnymi mogącymi odegrać znaczącą rolę w tym temacie jest rodzina i szkoła. Szkoła, dążąc do wypełnienia misji sprostania wyzwaniom współczesnego i przyszłego świata, jest zobowiązana do urzeczywistniania autentycznej i zaangażowanej współpracy z rodzicami (Nowosad, 2003, s. 127). Budowa tego procesu powinna być oparta na dobrze przemyślanych koncepcjach oraz modelach, umożliwiających realizację i optymalizację zadań w praktyce wychowawczej, których głównym celem jest wspólne wspieranie wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży, w tym również wspólne poszukiwanie rozwiązań niepokojących problemów (Łobocki, 2007, s. 176–177).

Teorią, która w szczególności zwraca uwagę na czynniki umożliwiające rozwój mimo zagrożeń, jest koncepcja profilaktyki pozytywnej Krzysztofa Ostaszewskiego. Jej głównym założeniem jest projektowanie działań umożliwiających wykorzystanie naturalnego potencjału rozwojowego młodych ludzi. Realizacja tego procesu następuje poprzez diagnozowanie mocnych stron, zasobów i talentów jednostek, a następnie wspieranie rozwoju ich umiejętności życiowych, uwzględniając przy tym zewnętrzne zasoby, których źródłem są środowiska wychowawcze (Ostaszewski, 2014, s. 121–123).

Współpraca szkoły i rodziny a profilaktyka

Szkoła odpowiada za inicjowanie współpracy z rodziną ucznia oraz jest zobowiązana do wspomaganie wychowawczej funkcji rodziny. Dzięki współpracy następuje wspieranie rodziny na różnych płaszczyznach, również w sytuacjach doświadczania przez nią trudności (Młynek, 2021, s. 24–27). Dążąc do realizacji powyższych zadań, należy uwzględnić i wykorzystać relacje występujące między procesem wychowania a profilaktyką. Działania profilaktyczne uzupełniają niedostatki wychowania i są kierowane do uczniów, nauczycieli oraz rodziców (Gaś, 2004, s. 32).

W ramach procesu wzmocnienia wychowawczej funkcji szkoły nastąpiło określenie znaczenia profilaktyki w działalności edukacyjnej szkoły. Na mocy przepisów ustawy Prawo oświatowe (Ustawa..., 2017, art. 26) doszło do połączenia programu wychowawczego i programu profilaktyki w jeden dokument, którym stał się program wychowawczo-profilaktyczny (Wieczorek, 2018, s. 7–8). Rada rodziców w porozumieniu z radą pedagogiczną jest zobowiązana do 30 września każdego roku szkolnego uchwalić szkolny program wychowawczo-profilaktyczny. Realizacja tego zadania powinna uwzględnić zasady współpracy oparte na idei podmiotowości (Szemppruch, 2009, s. 84–86), poczuciu

skuteczności (Kania 2017b, s. 59), współdziałaniu i partnerskim dialogu w relacjach rodziny i szkoły (Błasiak, 2017, s. 16–18).

W obszarze współpracy rodziny i szkoły w profilaktyce najczęściej występują dwa kierunki. Pierwszy z nich opiera się na stosowaniu metod podających z elementami metod aktywizujących, a formami jego realizacji są zebrania, spotkania, sesje, wykłady, warsztaty oraz wywiadówki profilaktyczne. Z kolei drugi kierunek opiera się na zaangażowaniu rodziców do udziału w programie profilaktycznym i polega na wspólnym wykonywaniu aktywności wspierających rozwój więzi oraz umiejętności wychowawczych rodziców (Kmieciak-Jusięga, 2017, s. 52). Powyższe formy współpracy szkoły z rodziną należy wzbogacić o rozwiązania wynikające z teoretycznych i empirycznych założeń profilaktyki pozytywnej.

Procedura badawcza

Celem artykułu jest przedstawienie możliwości zastosowania teoretyczno-empirycznych założeń profilaktyki pozytywnej w wybranych obszarach współpracy szkoły i rodziny. Problem główny podjętych badań literatury dotyczy odpowiedzi na pytanie: czy i w jaki sposób koncepcję profilaktyki pozytywnej można wykorzystać w obszarze współpracy szkoły i rodziny oraz jakie praktyczne implikacje wynikają z jej założeń. Do realizacji badań wykorzystałam metodę danych zastanych *desk research* i dokonałam narracyjnego przeglądu literatury przedmiotu (Kawecki, 2018, s. 126–127). Analizą objęłam: książki, raporty, artykuły, a także strony internetowe, prezentujące rekomendowane programy profilaktyczne.

Przyjęłam następujące kryteria włączenia materiału badawczego: działania profilaktyczne nastawione na wzmacnianie poziomu ochrony w podstawowych środowiskach rozwoju i wzrastania dzieci i młodzieży, wyrażające się kształtowaniem konstruktywnych relacji pomiędzy młodymi ludźmi a rodzicami i nauczycielami oraz efektywnym monitorowaniem rodzicielskim; działania profilaktyczne zmierzające do wprowadzenia strategii pozytywnych w środowisku rodzinnym i szkolnym; działania profilaktyczne rozwijające umiejętności, talenty, zainteresowania oraz kształtujące postawy zaangażowane w życie społeczne szkoły oraz społeczności lokalnej; działania profilaktyczne obniżające prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożeń w środowiskach dorastania młodych ludzi; działania profilaktyczne wspierające rozwój umiejętności psychospołecznych dzieci i młodzieży. Ponadto kryteriami wyłączenia z analiz materiału badawczego są działania profilaktyczne oparte na koncepcji profilaktyki defensywnej – negatywnej.

Koncepcja profilaktyki pozytywnej

Dążąc do tworzenia spójnego systemu oddziaływań wychowawczych szkoły i rodziny wobec młodych ludzi w celu zaspokojenia ich rozwojowych i edukacyjnych potrzeb, warto wykorzystać założenia koncepcji profilaktyki pozytywnej Krzysztofa Ostaszewskiego.

Profilaktyka pozytywna jest opisywana jako „kierunek w działaniach adresowanych do dzieci i młodzieży, który opiera się na równoważeniu lub redukowaniu siły czynników ryzyka (zagrożeń) poprzez rozwijanie i wzmacnianie istotnych zasobów indywidualnych i środowiskowych (czynników chroniących i wspierających)” (Ostaszewski, 2006, s. 7). Mechanizm działania profilaktyki pozytywnej polega na wzmacnianiu czynników i procesów sprzyjających zdrowiu i pozytywnemu rozwojowi jednostek, które stanowią przeciwwagę dla stresorów, sytuacji kryzysowych, wyzwań i sytuacji trudnych, występujących w życiu jednostki (Ostaszewski, 2016, s. 5–6).

Profilaktyka pozytywna określana jest jako działalność ofensywna i przeciwstawiana jest tradycyjnej profilaktyce, której zachowawczy, defensywny lub negatywny charakter wyraża się w tym, że skupia się ona na usuwaniu lub likwidowaniu czynników ryzyka. Natomiast analizowana koncepcja umożliwia projektowanie działań profilaktycznych, które nie koncentrują się na „usuwaniu samych zagrożeń, bo ich wyeliminowanie z naszego życia jest praktycznie niemożliwe, ale dąży do wzmocnienia tego, co czyni młodych ludzi bardziej odpornymi na zagrożenia” (Ostaszewski, 2016, s. 6).

Powyższa koncepcja opiera się na idei pozytywnego rozwoju oraz mechanizmie odporności *resilience*. Koncepcja pozytywnego rozwoju opisuje pięć kluczowych atrybutów świadczących o pozytywnym rozwoju nastolatka, do których należy: obszar umiejętności życiowych; pozytywny stosunek do siebie; pozytywne więzi z rodziną, szkołą, gronem rówieśniczym oraz społecznością lokalną; stan rozwoju moralnego; postawy wobec innych ludzi oparte na życzliwości, empatii i szacunku wobec nich (Ostaszewski, 2014, s. 117).

Natomiast teoria *resilience* wyjaśnia fenomen dobrego funkcjonowania jednostki mimo doświadczanych przez nią niepomyślności losu (doświadczanie stresu o wysokim stopniu natężenia, doświadczanie ryzyka w różnych obszarach egzystencji, przeżycie traumatycznych wydarzeń) i jest wykorzystywana do opisu zestawu czynników, procesów i mechanizmów, które sprzyjają jej pozytywnemu funkcjonowaniu (Borucka, 2011, s. 11–12).

Dziesięć lat po przedstawieniu koncepcji profilaktyki pozytywnej jej twórca sformułował zrównoważony model pozytywnej profilaktyki. Określa on wspólny cel dla działań profilaktycznych i prorozwojowych, którym jest wejście młodych ludzi na ścieżkę pozytywnego rozwoju: podejmowanie wyzwań życiowych i pełnienie funkcji społecznych oraz ograniczenie występowania zachowań ryzykownych i problemów zdrowia psychicznego. Model umożliwia realizację programów pozytywnej profilaktyki nastawionych na: wzmacnianie poziomu ochrony w podstawowych środowiskach rozwoju i wzrastania dzieci i młodzieży; rozwijanie umiejętności, talentów, zainteresowań oraz kształtowanie postaw zaangażowania w życie społeczne szkoły oraz społeczności lokalnej; obniżanie prawdopodobieństwa wystąpienia zagrożeń w środowiskach dorastania młodych ludzi poprzez aktywny wpływ na ich poczucie bezpieczeństwa. Ścieżka pozytywnego rozwoju wiedzie poprzez następujące procesy: *resilience*, wspierania prawidłowego rozwoju psychospołecznego oraz „rozkwitania” (aktywne działania na rzecz innych, pogłębianie wiedzy, osiągnięcie sukcesu) (Ostaszewski, 2016, s. 8–11).

Kluczowymi elementami profilaktyki pozytywnej jest wspieranie konstruktywnych relacji międzyludzkich w środowiskach dojrzewania, do których należą: relacje rodzice–dzieci; relacje ze szkołą i nauczycielami; relacje ze znaczącymi osobami dorosłymi oraz relacje z rówieśnikami i otoczeniem społecznym (Ostaszewski, 2014, s. 7).

W ramach koncepcji profilaktyki pozytywnej zostały opracowane strategie, które mogą być wykorzystywane w środowisku rodzinnym. Koncentrują się one na wzmacnianiu poszczególnych czynników chroniących, do których należy: pozytywna dynamika życia rodzinnego, autorytet rodzica (strategia pozytywnych inicjacji); spójność rodziny, silna więź, zaufanie w rodzinie, pozytywna dynamika życia rodzinnego (strategia pielęgnacji obrzędów rodzinnych); spędzanie czasu, budowanie więzi osobowej (towarzyszenie rodzicielskie); kontrola demokratyczna, dyscyplina (monitoring rodzicielski); zmiana własnych zachowań, komunikowanie oczekiwań (strategia dobrego przykładu) (Kania, 2017b, s. 64–68).

Powyższe strategie stanowią alternatywę dla zdroworozsądkowych strategii chroniących, do których należą: strategia straszenia, wyolbrzymiania (fałszu), strategia polegająca na monologach, strategia uników oraz zalewania miłością. Działania realizowane w ich ramach opierają się w znacznym stopniu na profilaktyce negatywnej i tym samym odznaczają się niską efektywnością wychowawczą (Zajączkowski, 2003, s. 58–59).

Ważnym elementem profilaktyki pozytywnej w kontekście wspierania konstruktywnych relacji rodzice–dzieci jest efektywne monitorowanie dorastających dzieci. Stanowi ono kluczową umiejętność rodziców z perspektywy profilaktyki zachowań ryzykownych młodzieży i tym samym jest najsilniejszym czynnikiem chroniącym dzieci przed nadużywaniem substancji psychoaktywnych, zachowaniami antyspołecznymi, ryzykownymi zachowaniami seksualnymi i ogólnie zachowaniami ryzykownymi (Ostaszewski, 2014, s. 135). Do warunków skutecznego monitorowania należy zbudowanie odpowiedniej relacji pomiędzy dorastającym dzieckiem i rodzicami, wyrażającej się w zaufaniu nastoletniego dziecka do metod wychowawczych rodziców oraz akceptowaniu przez nastolatka sytuacji, w której rodzice uzyskują lub posiadają informacje na temat miejsca jego przebywania i form aktywności poza domem, co łączy się z gotowością młodych ludzi do dzielenia się z rodzicami swoimi doświadczeniami i przeżyciami (Ostaszewski, 2014, s. 137).

Konkretyzacją idei integracji profilaktyki pozytywnej z edukacją szkolną są działania zmierzające do ciągłości edukacji psychospołecznej przez cały okres obowiązkowego szkolnego i jej powiązanie z poszczególnymi programami przedmiotów nauczania oraz budowanie poczucia więzi ze szkołą (Ostaszewski, 2014, s. 127–128, 138–140).

W innych obszarach egzystencji młodych ludzi profilaktyka pozytywna zwraca uwagę na znaczenie odpowiedniego wsparcia mentora w okresie adolescencji, tworzącego sprzyjające warunki dla pozytywnego rozwoju oraz na udział w zorganizowanych zajęciach, wzmacniających konstruktywny rozwój relacji z rówieśnikami i otoczeniem społecznym (Ostaszewski, 2014, s. 141–147).

Istotną rolę w tym temacie odgrywa strategia alternatyw. Jej zastosowanie polega na stworzeniu warunków i zaangażowaniu młodych ludzi do społecznie akceptowalnego

działania, które przynosi im satysfakcję i umożliwia samorealizację. Ważne jest, aby proponowana forma aktywności była adekwatna do predyspozycji jednostki, związanych z jej naturalnym potencjałem rozwojowym. Ponadto powinna zawierać bezpieczną alternatywę dla zaspokajania potrzeb związanych z naturalną skłonnością do eksperymentowania w wieku młodzieńczym z nowymi formami zachowań i poszukiwaniem silnych wrażeń (Jarosz, 2019, s. 27). Przykładami jej urzeczywistnienia w praktyce są konstruktywne zajęcia indywidualne wykonywane w domu, zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne oraz programy zagospodarowywania wolnego czasu (Ostaszewski, 2014, s. 144–147).

Programy z zakresu profilaktyki pozytywnej a wspieranie rozwoju umiejętności wychowawczych rodziców

W ramach współpracy szkoły z rodziną rodzice powinni być wspierani w przygotowywaniu potomstwa do radzenia sobie z problemami i zagrożeniami. W tym celu profilaktyka pozytywna, opierając się na badaniach naukowych, proponuje wzmacnianie rozwoju następujących umiejętności wychowawczych rodziców:

wspieranie emocjonalne dzieci, utrzymywanie z nimi dobrych relacji, monitorowanie, utrzymywanie dyscypliny bez stosowania przemocy, komunikowanie oczekiwań dotyczących zasad i wartości oraz zachowań problemowych (Ostaszewski, 2014, s. 7–8).

Jednym z narzędzi, rozwijającym umiejętności wychowawcze rodziców, są programy profilaktyczne. Mając na uwadze kryteria włączenia i wyłączenia materiału badawczego, do jego analizy zakwalifikowano programy profilaktyczne o potwierdzonej skuteczności (programy rekomendowane) z zakresu profilaktyki promocji zdrowia psychicznego, profilaktyki uniwersalnej oraz programy oparte na modelu profilaktyki zintegrowanej.

Pierwsza grupa programów profilaktycznych ukierunkowana jest na wspieranie rozwoju umiejętności wychowawczych rodziców, takich jak: efektywne monitorowanie potomstwa, wzmacnianie wewnętrznych relacji rodzinnych, mających na celu przeciwdziałanie inicjacji alkoholowej oraz problemom wynikającym ze spożywania alkoholu (programy: „Domowi detektywi”, „Fantastyczne możliwości”, „Program wzmacniania rodziny”) (Ostaszewski, 2014, s. 137).

Podobne zadania realizowane są również w ramach programów „Laboratorium wiedzy pozytywnej” oraz „Unplugged”. Pierwszy z programów uwzględnia oprócz alkoholu inne substancje psychoaktywne i koncentruje się na edukowaniu rodziców na temat kształtowania podstawowych zasad budowania relacji interpersonalnych oraz umiejętności rozwiązywania problemów ze swoimi dziećmi poprzez urzeczywistnianie zasad nieaprobujących używania tego typu substancji. Z kolei program „Unplugged” dodatkowo ukierunkowany jest na poszerzenie wiedzy rodziców na temat kwestii psychologicznych i społecznych związanych z dojrzewaniem (rozwój autonomii i tożsamości, informacje na temat używania substancji psychoaktywnych jako elementu eksperymentalnych zachowań ryzykownych młodzieży) oraz konfliktu pokoleń (Krajowe Centrum..., b.d.).

Kolejnym programem, który koncentruje się na poszerzeniu wiedzy rodziców na temat potrzeb okresu adolescencji i towarzyszenia nastolatki w kryzysie oraz przeciwdziałania zachowaniom ryzykownym, jest program „Szkoła dla rodziców i wychowawców”. W jego ramach następuje rozwój umiejętności wychowawczych rodziców w obszarze relacji dorosły–dziecko poprzez: naukę rozpoznawania i rozmawiania o uczuciach, stawiania jasnych granic, przeciwdziałanie niekorzystnemu etykietowaniu młodych ludzi, wzmacnianie ich poczucia wartości oraz budowę relacji między rodzeństwem (Krajowe Centrum..., b.d.).

Druga grupa programów profilaktycznych koncentruje się na rozwoju umiejętności wychowawczych rodziców przeciwdziałającym zachowaniom wśród młodych ludzi, niosących ryzyko uzależnień behawioralnych. Program „Wspólne kroki w cyberświecie” dąży do ukształtowania wśród dzieci postaw sprzyjających bezpiecznemu korzystaniu z Internetu i innych mediów, wspiera rozwój wiedzy i umiejętności rodziców w następujących zakresach: wzmacniania pozytywnych więzi z dziećmi; konstruktywnego wspierania dzieci w realizacji celów rozwojowych; wyznaczania zasad korzystania z Internetu oraz mediów i ich przestrzegania (Krajowe Centrum..., b.d.).

Z kolei program „Cuder – żyj z sensem” ukierunkowany jest na wzmacnianie więzi między rodzicami i dziećmi z uwzględnieniem tematyki uzależnienia od Internetu, co następuje poprzez poszerzanie wiedzy rodziców na temat: stylów wychowania, metod budowania więzi z dorastającymi dziećmi, znaczenia autorytetu rodzica w formowaniu dojrzałej jednostki, zrozumienia relacji pomiędzy rodzicami a dziećmi opartymi na miłości, uznanej za najistotniejszy czynnik chroniący (Kmieciak-Jusięga, 2017, s. 48).

Trzecia grupa programów profilaktycznych wspiera rozwój umiejętności wychowawczych rodziców, umożliwiających wyposażenie dzieci (program „Przyjaciele Zippiego”) i młodzież (programy „Epsilon”, „Lustro”) w podstawowe kompetencje społeczno-emocjonalne, które pomagają im radzić sobie w sytuacjach trudnych, a w przyszłości pozwolą im dobrze funkcjonować w relacjach z innymi i unikać zachowań ryzykownych (Krajowe Centrum..., b.d.).

Wysoko ocenianym programem, który realizuje powyższe cele, uwzględniając dodatkowo profilaktykę wielu problemów młodzieży, takich jak: przemoc i cyberprzemoc, depresja i myśli samobójcze, trudności w akceptacji płci i ciała, korzystanie z substancji psychoaktywnych oraz pornografii, jest program profilaktyczny „Gwiazda mocy”. Treści spotkań z rodzicami skupiają się na omówieniu metodyki programu oraz poszerzeniu ich wiedzy na temat obrazu pozytywnego potencjału, jak również potrzeb wychowawczych i profilaktycznych młodzieży we wczesnej fazie dojrzewania (Grzelak i Żyro, 2023, s. 137–141).

Z kolei głównym celem programu „Archipelag skarbów” w zakresie pracy z rodziną nastolatka jest wspieranie rozwoju wiedzy rodziców na temat włączania skutecznego przekazu profilaktycznego do codziennej pracy wychowawczej w rodzinie oraz umiejętności rozmawiania z dorastającymi dziećmi o sprawach miłości i seksualności (Kmieciak-Jusięga, 2017, s. 47–48).

W ramach współpracy szkoły z rodziną wybór programu profilaktycznego powinien być poprzedzony diagnozą pozytywnego potencjału dzieci, młodzieży, rodziców oraz

nauczycieli, co niewątpliwie będzie stanowiło istotny czynnik wzmacniający skuteczność programu.

Wnioski i rekomendacje dla praktyki pedagogicznej

Współpraca jako najwyższy stopień relacji między nauczycielami a rodzicami wymaga od podmiotów pełnej świadomości i akceptacji przyjętych celów oraz jednolitego programu działania (Młynek, 2021, s. 18). Profilaktyka pozytywna umożliwia wypracowanie modelu edukacyjnej działalności, w którym szkoła i rodzina wspólnie dążą do pełnego zdiagnozowania i wykorzystania naturalnego potencjału rozwojowego dzieci i młodzieży poprzez zapewnienie im dostępu do prorozwojowych zasobów w środowiskach dorastania.

Dążąc do planowania i realizacji współpracy szkoły i rodziny opartej na koncepcji profilaktyki pozytywnej, należy:

- poszerzać działania edukacyjne w szkolnym programie wychowawczo-profilaktycznym o praktyki realizujące cele prorozwojowe, skupiające się na pozytywnym rozwoju jednostki;
- wprowadzać, na podstawie decyzji rady rodziców oraz rady pedagogicznej, do programu wychowawczo-profilaktycznego szkoły rekomendowane treści z zakresu profilaktyki zdrowia psychicznego, profilaktyki uniwersalnej oraz oparte na modelu profilaktyki zintegrowanej jako zadania przeznaczone do realizacji na dany rok szkolny;
- pogłębiać wiedzę rodziców na temat wspólnot opartych na obecności, a więc warunków kształtowania relacji osobowych; elementów konstytuujących proces budowy najważniejszych czynników chroniących, takich jak umiejętne postępowanie wychowawcze rodziców, budowanie poczucia więzi ze szkołą (Wojcieszek, 2017, s. 26–28; Ostaszewski, 2014, s. 138–140);
- zapoznać rodziców z wynikami badań naukowych na temat skuteczności udziału dzieci i rodziców w programach profilaktycznych z zakresu profilaktyki pozytywnej opartych na koncepcji SEL (*social and emotional learning*); ma to na celu poszerzenie wiedzy rodziców na temat umiejętności psychospołecznych, zwiększających szansę młodych ludzi na odnoszenie sukcesów rozwojowych, społecznych i akademickich (Ostaszewski, 2016, s. 7–8);
- wspierać rozwój wiedzy rodziców na temat negatywnych funkcji wynikających ze stosowania zdroworozsądkowych strategii chroniących, a tym samym poszerzać zakres ich umiejętności wychowawczych w odniesieniu do stosowania strategii pozytywnych w środowisku rodzinnym, w tym strategii alternatyw;
- motywować rodziców do podejmowania skutecznych form monitorowania zachowań swoich dzieci poprzez dostarczanie im przez nauczycieli rzetelnej wiedzy, opartej na wynikach badań naukowych z obszaru profilaktyki skoncentrowanej na umiejętnościach rodziców i procesów dziejących się w rodzinie (*family-based prevention*) (Ostaszewski, 2019, s. 40).

BIBLIOGRAFIA

- Borucka, A. (2011). Koncepcja resilience. Podstawowe założenia i nurty badań. W: W. Junik, (red.), *Resilience. Teoria, badania, praktyka* (s. 11–28). Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia.
- Błasiak, A. (2017). Współpraca szkoły i rodziny jako istotny czynnik optymalizacji procesów wychowania i kształcenia najmłodszego pokolenia. *Horyzonty Wychowania*, 16(38), 11–22.
- Dębski, M. i Flis, J. (2023). *MŁODE GŁOWY. Otwarcie o zdrowiu psychicznym. Raport z badania dotyczącego zdrowia psychicznego, poczucia własnej wartości i sprawczości wśród młodych ludzi w Polsce*. Fundacja UNAWEZA.
- Gaś, Z.B. (2004). *Szkolny program profilaktyki: istota, konstruowanie, ewaluacja. Poradnik metodyczny*. Pracownia Wydawnicza Fundacji „Masz Szansę”.
- Grzelak, S. (2015). *Vademecum skutecznej profilaktyki problemów młodzieży. Przewodnik dla samorządowców i praktyków oparty na wynikach badań naukowych. Jak wspierać młodzież w PODRÓŻY ŻYCIA? Ośrodek Rozwoju Edukacji*.
- Grzelak, S. i Żyro, D. (2023). *Jak wspierać młodzież w niestabilnym świecie. Wyzwania i rekomendacje dla wychowania, profilaktyki i ochrony zdrowia psychicznego po trudnych latach 2020–2022*. Instytut Profilaktyki Zintegrowanej.
- Hejnicka-Bezwińska, T. (2008). *Pedagogika ogólna*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Jarczyńska, J. (2014). Wstęp. W: J. Jarczyńska (red.), *Uzależnienia behawioralne i zachowania problemowe młodzieży. Teoria, diagnoza, profilaktyka, terapia* (s. 7–15). Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Jarosz, K. (2019). *Profilaktyka pozytywna w teorii i praktyce pedagogicznej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Kania, S. (2017a). Nowe zachowania ryzykowne młodzieży charakterystyka i tendencje rozwoju. *Ogrody Nauk i Sztuk*, 7, 373–382.
- Kania, S. (2017b). W poszukiwaniu pozytywnych strategii dla rodzinnej profilaktyki zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży. W: K. Kmiecik-Jusięga (red.), *Profilaktyka społeczna. Kontekst rodzinny i szkolny* (s. 55–70). Akademia Ignatianum w Krakowie.
- Kawecki, I. (2018). *Szkice z metodologii jakościowych badań edukacyjnych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Kmiecik-Jusięga, K. (2017). Miejsce rodziny w zapobieganiu zachowaniom ryzykownym dzieci i młodzieży. W: K. Kmiecik-Jusięga, (red.), *Profilaktyka społeczna. Kontekst rodzinny i szkolny* (s. 35–54). Akademia Ignatianum w Krakowie.
- Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom. (b.d.). *Lista programów rekomendowanych*. Programy rekomendowane. <https://programyrekomendowane.pl/programy/lista-programow-rekomendowanych/>
- Łobocki, M. (2007). *W trosce o wychowanie w szkole*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Młynek, P. (2021). *Współpraca środowisk: szkolnego i rodzinnego z perspektywy rodziców i nauczycieli*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Nowosad, I. (2003). *Perspektywy rozwoju szkoły. Szkice z teorii szkoły*. Instytut Badań Edukacyjnych.
- Ostaszewski, K. (2006). Profilaktyka pozytywna. *Świat Problemów*, 3(158), 6–10.
- Ostaszewski, K. (2014). *Zachowania ryzykowne młodzieży w perspektywie mechanizmów resilience*. Instytut Psychiatrii i Neurologii.
- Ostaszewski, K. (2016). Pozytywna profilaktyka po 10 latach. *Świat Problemów*, 1(276), 5–10.
- Ostaszewski, K. (2019). W kierunku profilaktyki opartej na wiedzy. W: Z.B. Gaś (red.), *Profilaktyka zachowań ryzykownych w teorii i praktyce* (s. 35–53). Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie.
- Szempruch, J. (2009). W poszukiwaniu idei podmiotowości relacji edukacyjnych rodziny i szkoły. *Chowanna*, tom jubileuszowy, 79–89.

- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe. (2017). Dz.U. 2017, poz. 59. (Polska).
- Wieczorek, M. (2018). *Program wychowawczo-profilaktyczny szkoły i placówki. Krok po kroku*. Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Wojcieszek, K.A. (2017). Co nas chroni? Rola relacji osobowych i uczuć w profilaktyce kreatywnej, W: K. Kmieciak-Jusięga, (red.), *Profilaktyka społeczna. Kontekst rodzinny i szkolny* (s. 17–33). Akademia Ignatianum w Krakowie.
- Zajączkowski, K. (2003). *Uzależnienia od substancji psychoaktywnych*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

Source of funding

Lack of funding sources.

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the author(s).
